

Wstęp

Zasada *nullum crimen sine lege* jest jedną z najistotniejszych zasad współczesnego prawa karnego, a jednocześnie należy do kanonów państwa prawnego. Nie tylko stanowi normę konstytucyjną, ale też ma kluczowe znaczenie w tworzeniu i interpretacji takich gałęzi prawa, jak prawo karne. Wynikają z niej postulaty skierowane zarówno do ustawodawcy, jak i do podmiotów stosujących prawo¹. Z zasady tej bierze się wymóg typizacji czynów zabronionych (*nullum crimen sine lege scripta*), maksymalnej ich określoności (*nullum crimen sine lege certa*), zakaz analogii i wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy (*nullum crimen sine lege stricta*), czy zakaz pogarszania sytuacji prawnej sprawcy przez wsteczne działania ustawy karnej (*nullum crimen sine lege praevia, lex retro non agit*). Jej znaczenie i funkcje adekwatnie określił Trybunał Konstytucyjny upatrując w niej „gwarancji ochrony prawnej jednostek przed arbitralnością oraz nadużyciami ze strony organów władzy publicznej, w tym dowolnością orzekania i sposobu wykonywania następstw czynów zabronionych, niewspółmierności tych następstw do winy i karygodności czynu”².

Z uwagi na walor reguły *nullum crimen sine lege* i jej doniosłego znaczenia dla nauk penalnych, stała się ona tematem przewodnim II Ogólnopolskiego Zjazdu Młodych Karnistów, który odbył się w dniach 10–11 kwietnia 2013 roku w Collegium Iuridicum Novum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Oddawana do rąk Czytelników książka jest wynikiem dyskusji podjętej w ramach II Ogólnopolskiego Zjazdu Młodych Karnistów. Zgłoszone na konferencję referaty traktują zasadę *nullum crimen sine lege* jako element procesu interpretacji przepisów wszystkich dziedzin prawa oraz wytyczną w wykładni i stanowieniu prawa karnego materialnego i procesowego.

¹ Wyr. TK z 16.3.2011 r., K 35/08, OTK-A 2011, Nr 2, poz. 11.

² Wyr. TK z 26.11.2003 r., SK 22/02, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 97; Wyr. TK z 5.5.2004 r., P 2/03, P 2/03, OTK-A, Nr 5, poz. 39.

Publikacja odpowiada na pytanie, czy reguła *nullum crimen sine lege* może być postrzegana jako dyrektywa interpretacyjna nakazująca analizowanie tekstu prawnego zawierającego przepisy karne w taki sposób, by rezultat wykładni był zgodny z ustalonymi i przyjętymi znaczeniami tej paremii (*mgr Paweł Kokot*)³. W tym rozdziale znajdziemy także rozważania dotyczące treści i znaczenia zawartej w art. 42 ust. 1 Konstytucji RP zasady *nullum crimen sine lege* dla odpowiedzialności karnej (*mgr Marek Sławiński*)⁴.

Niewątpliwie jedynie prawidłowo ustanowiony typ czynu zabronionego spełnia funkcje gwarancyjne. W tym względzie prawo karne z uwagi na ingerencje w prawa i wolności jednostki musi być obwarowane normami, które uwzględnione są zarówno na etapie stanowienia, jak i stosowania prawa. W konsekwencji niewywiązanie się przez ustawodawcę z postulatów wynikających z omawianej reguły, rodzi znaczne problemy interpretacyjne. Przykładem takich naruszeń jest tworzenie typów niejasnych, które stały się przedmiotem rozważań tej publikacji (*mgr Kamil Mamak*)⁵.

Jednocześnie pomimo niebagatelnego znaczenia omawianej reguły dla prawa karnego, w dalszym ciągu przy stosowaniu instytucji prawa materialnego karnego odnotować możemy problemy interpretacyjne związane z jej stosowaniem. Już w przypadku wykładni art. 6 § 1 KK pojawić się może wątpliwość, czy przepis ten może stanowić definicję legalną „czasu popełnienia czynu zabronionego”. W szczególności problem ten widoczny jest w odniesieniu do tzw. przestępstw niejednochwilowych, które charakteryzują się realizacją znamion czynu zabronionego w dłuższym odcinku czasu. W publikacji tej poruszono więc problematykę czasu popełnienia takiego czynu zabronionego w kontekście wytycznych zasady *nullum crimen sine lege* (*dr Mariusz Nawrocki*)⁶.

W niniejszej publikacji znajdziemy również odpowiedź na pytanie, „czy zasada *nullum crimen sine lege* służy reakcji Kodeksu karnego na nowe, karygodne zachowania?”, czy też przegrywa ona z populizmem penalnym i marketingiem politycznym (*mgr Emilia Jurgielewicz*). Jakkolwiek niepożądanym byłoby, gdyby zasada ta nie stanowiłaby pełnej i skutecznej ochrony przed wprowadzeniem nowych zmian do Kodeksu karnego, nie do końca racjonalnych, to czy w rzeczywistości możemy mówić o efektywnej i nieskrępowanej gwarancji w tym przedmiocie?⁷

³ Zob. artykuł dot. „*Nullum crimen sine lege* jako dyrektywa interpretacji tekstu prawnego” autorstwa *mgr Pawła Kokota*.

⁴ *M. Sławiński*, „Konstytucyjne uwarunkowania zasady *nullum crimen sine lege* – uwagi na marginesie wykładni art. 42 ust. 1 Konstytucji RP”.

⁵ „Niejasny opis typu czynu zabronionego a zasada *nullum crimen sine lege*”.

⁶ Zagadnienie to jest przedmiotem artykułu *M. Nawrockiego* „Czas popełnienia niejednochwilowego czynu zabronionego a zasada *nullum crimen sine lege*”.

⁷ Analizę w tym przedmiocie przeprowadziła *E. Jurgielewicz* w pracy pt. „Czy zasada *nullum crimen sine lege* służy właściwej reakcji Kodeksu karnego na nowe, karygodne zachowania?”.

Także pewne czyny zabronione w ustawie karnej (np. art. 231 KK) nasuwają wątpliwości odnośnie spełnienia postulatów wynikających z zasady *nullum crimen sine lege*, z uwagi na nieprecyzyjne i niepełne określenie zachowania karalnego, co może stanowić źródło problemów nie tylko natury teoretycznej, ale również praktycznej. Przedmiotem rozważań jest art. 231 KK, art. 305 KK oraz przepisy karne zawarte w ustawie Prawo własności przemysłowej (*dr Dorothea Habrat, mgr Olga Łączkowska, mgr Tomasz Gawliczek*)⁸.

W ostatniej części pracy przedmiotem analizy stały się procesowe konsekwencje przestrzegania zasady *nullum crimen sine lege*. W tym miejscu należało odpowiedzieć na pytanie, co w sytuacji, gdy opis ustawowy jest niepełny, do tego stopnia, że nie jest możliwe stworzenie na jego podstawie adekwatnego opisu zdarzenia faktycznego i określenie granic kary, a co za tym idzie, w jakim zakresie sąd związany jest opisem czynu przedstawionym w akcie oskarżenia, czy zmiana opisu czynu w trakcie postępowania sądowego stanowi wyjście poza granice aktu oskarżenia (*mgr Katarzyna Witkowska*)⁹.

Na publikację składają się 3 rozdziały.

Rozdział I dotyczy wpływu i znaczenia przedmiotowej zasady w procesie interpretacji tekstu prawnego. W tej części pracy znalazły się referaty dotyczące konstytucyjnych uwarunkowań zasady *nullum crimen sine lege*, jak i uwagi dotyczące jej roli w procesie interpretacji tekstu prawnego.

Rozdział II zawierający rozważania na temat znaczenia zasady *nullum crimen sine lege* w wykładni prawa karnego materialnego stanowi najobszerniejszą część publikacji. Przedmiotem rozważań Autorów są zagadnienia materialno-prawne - tj. niejasny opis typu czynu, przestępstwo urojone, status reguł postępowania z dobrem prawnym, okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną - analizowane w kontekście omawianej zasady. W tym miejscu omówiono także zagadnienie znaczenia przedmiotowej normy w wykładni znamion czynów zabronionych z art. 231 KK, 305 KK, czy przepisów karnych zawartych w ustawie Prawo własności przemysłowej.

Procesowe aspekty zasady *nullum crimen sine lege* są przedmiotem rozdziału III. Ten fragment publikacji zawiera referaty dotyczące znaczenia zasady *nullum crimen sine lege* w postępowaniu dyscyplinarnym oraz jej procesowych

⁸ Zob. *D. Habrat* „Niedookreśloność typu czynu zabronionego przewidzianego w art. 231 KK w świetle odpowiedzialności dyrektora urzędu kontroli skarbowej”, *O. Łączkowska* „Zasada *nullum crimen sine lege* a wejście w porozumienie z inną osobą na gruncie art. 305 KK – rozważania”, *T. Gawliczek* „Uwagi na tle pojęcia „wprowadzenie do obrotu” na przykładzie przepisów karnych ustawy – Prawo własności przemysłowej”.

⁹ Problemem tym zajęła się *K. Witkowska* w pracy pt. „Procesowe konsekwencje zasady *nullum crimen sine lege*”.

konsekwencji chociażby dla mediacji w sprawach karnych, czy reprezentacji praw osoby podejrzanej.

W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować Panu Profesorowi *Robertowi Zarwołockiemu* za podjęcie inicjatywy i organizację Ogólnopolskiego Zjazdu Młodych Karnistów oraz pomoc w wydaniu tej publikacji.

dr *Iwona Sepiolo*